

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ РАТНІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: АНАЛІТИЧНИЙ ВИМІР У КОНТЕКСТІ КАЗНАЧЕЙСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ

БАТАМАНЮК-ЗЕЛІНСЬКА Уляна Зеновіївна

*докторка економічних наук, професорка,
професорка кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9678-1790>*

ГАБРИЛЬЧУК Яна Анатоліївна

*здобувачка освітнього рівня «бакалавр»
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3822-0195>*

Анотація. У статті досліджено фінансову спроможність Ратнівської територіальної громади Волинської області як основну передумову її комплексного відновлення та довгострокового розвитку. Проаналізовано динаміку доходів і видатків бюджету громади за 2021-2025 роки, визначено рівень її фінансової автономії та виявлено структурні дисбаланси між загальним і спеціальним фондами бюджету. Встановлено, що громада демонструє стабільне зростання власних доходів і високий рівень автономності, однак стикається з хронічним дефіцитом коштів спеціального фонду, недостатньою «проектною» та інвестиційною активністю, обмеженою диверсифікацією джерел фінансування та залежністю від міжбюджетних трансфертів. У статті визначено проблеми використання бюджетних ресурсів, зокрема домінування видатків на соціальну сферу та освіту, що зменшує можливості фінансування інфраструктурних та інноваційних проєктів у ТГ. Окреслено перспективи зміцнення фінансової бази громади шляхом підвищення ефективності управління майновими ресурсами, активізації інвестиційної діяльності, залучення грантів та міжнародної підтримки, а також упровадження сучасних інструментів стратегічного управління і казначейського обслуговування видатків під час бюджетного процесу. Обґрунтовано, що забезпечення прозорості бюджетного процесу, участі жителів ТГ у прийнятті рішень та формування професійних ОМС є важливими умовами переходу громади від моделі утримання до моделі сталого розвитку. Отримані результати можуть слугувати основою для формування ефективної фінансової політики і визначення пріоритетних напрямів відновлення та розвитку Ратнівської ТГ.

Ключові слова: фінансовий потенціал, територіальна громада, автономія, доходи, міжбюджетні перерахунки, інвестиційні ресурси, казначейська служба, стратегічне управління фінансами, відновлення, розвиток.

Постановка проблеми. Фінансова спроможність територіальних громад є одним із основних чинників їх комплексного відновлення, сталого розвитку та забезпечення належної якості життя населення. В умовах воєнних викликів та економічної нестабільності ефективність управління фінансовими ресурсами та їх казначейського обслуговування суттєво зростає, оскільки саме від цього залежить здатність ОМС виконувати свої функції, утримувати інфраструктуру та реалізовувати стратегічні пріоритети розвитку.

Ратнівська територіальна громада Волинської області, як і багато інших громад України, стикається із низкою фінансових викликів, що обмежують її можливості щодо ефективного бюджетного планування, впровадження інвестиційних проєктів і відновлення економічної активності місцевих суб'єктів господарювання. Незважаючи на позитивні тенденції, зокрема, поступове зростання власних доходів місцевого бюджету та розвиток підприємницького сектора – громада залишається залежною від міжбюджетних трансфертів, що формує ризики для її фінансової стабільності та знижує рівень її фінансової автономії.

Додатковою проблемою є потреба у підвищенні результативності використання наявних фінансових ресурсів, оптимізації видатків, розширенні інвестиційного та проєктного потенціалу громади, а також у забезпеченні більшої прозорості бюджетного процесу. Успішне відновлення та довгостроковий розвиток громади залежать не лише від обсягів доходів, а й від ефективності управління та казначейського обслуговування фінансових ресурсів, здатності органів місцевого самоврядування стратегічно планувати видатки та залучати додаткові ресурси.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика фінансової спроможності територіальних громад активно висвітлюється у працях українських науковців, зокрема О. Васильєвої, І. Луїної, В. Кравченка, Л. Шевчук та інших, які акцентують увагу на високій ролі фінансової децентралізації у забезпеченні розвитку місцевого самоврядування. Сучасні наукові роботи також підкреслюють важливість стратегічного управління фінансами, казначейського обслуговування бюджетних коштів, залучення інвестицій і грантових ресурсів, підвищення прозорості бюджетного процесу та участі громадськості у прийнятті рішень. Окремі їх напрямки акцентують увагу на викликах воєнного часу, зокрема зростанні залежності громад від трансфертів та необхідності адаптації фінансової політики ОМС до умов невизначеності.

Попри значний науковий доробок, питання комплексної оцінки фінансової спроможності окремих територіальних громад, зокрема Ратнівської ТГ, потребує подальших досліджень з урахуванням сучасних соціально-економічних умов та потреби повоєнного відновлення.

Мета статті полягає у комплексній оцінці фінансової спроможності Ратнівської територіальної громади Волинської області та окресленні перспектив її відновлення і довгострокового розвитку.

Виклад основних результатів. Фінансова спроможність Ратнівської територіальної громади є умовою її стабільного розвитку, оскільки від рівня ресурсного забезпечення залежить здатність задовольняти потреби населення та реалізовувати стратегічні проєкти. До основних складових фінансової спроможності громади належать обсяг власних доходів бюджету ТГ, структура видатків, ефективність управління бюджетними коштами та ступінь залежності від державних трансфертів [1].

Отож, для оцінки стану фінансової спроможності Ратнівської територіальної

громади проаналізуємо структуру її доходів та видатків за період 2021-2025 рр. (табл.1). Такий аналіз дає змогу визначити, наскільки громада здатна забезпечувати свою діяльність за рахунок власних ресурсів і в якій мірі вона залежить від зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця 1

Показники бюджету Ратнівської ТГ за 2021-2025 роки, тис.грн

Фонд бюджету	2021	2022	2023	2024	січень-серпень 2025
1	2	3	4	5	6
Доходи					
Загальний фонд	195906	2282444	266910	247902	202346,7
Спеціальний фонд	9806,1	11566,9	6132	18973	6433,4
Видатки					
Загальний фонд	186113	201367	209226	239627	161801,7
Спеціальний фонд	15661	22170,1	63727	28293	23948,3
Кредитування					
Загальний фонд	0	50	190	54,6	74
Спеціальний фонд	-15,8	38,9	0	0	-46,1
Дефіцит (-) / профіцит (+)					
Загальний фонд	9763	26827	57493	8220,8	40470
Спеціальний фонд	-5839,3	-10642,1	-57595	-9320,1	-17468,8

Джерело: сформовано на основі [2].

Бюджет Ратнівської територіальної громади у 2021-2025 роках, за результатами казначейського обслуговування його дохідної та видаткової частини демонструє виразні структурні особливості. Аналіз дохідної частини засвідчує домінування обсягів надходжень загального фонду, частка якого стабільно перевищує 90% усіх доходів бюджету ТГ. У 2021 році обсяг загального фонду становив близько 196 млн грн, у 2023 році він зріс до 267 млн грн і, у 2024 році відбулося зниження показника надходжень через вилучення «військового» ПДФО до державного бюджету. За січень-серпень 2025 року загальний фонд був забезпечений 202 млн грн, що вказує на відносну стійкість та поступальну динаміку бюджетних надходжень Ратнівської ТГ. Водночас роль спеціального фонду у структурі доходів її бюджету залишається мінімальною – 2–7%. Його показники вирізняються значною варіативністю: від 6,1 млн грн у 2023 році до майже 19 млн грн у 2024 році, із подальшим зменшенням до 6,4 млн грн за перші вісім місяців 2025 року. Така динаміка свідчить про обмежене використання громадою потенціалу цільових, інвестиційних та інших спеціальних надходжень.

Структура видатків бюджету Ратнівської селищної територіальної громади загалом відтворює тенденції, характерні для дохідної частини її бюджету. Основне фіскальне навантаження припадає на загальний фонд, обсяг видатків якого зріс із 186 млн грн у 2021 році до майже 240 млн грн у 2024 році. Видатки спеціального фонду показують сильну варіабельність. Якщо у 2021 році вони становили 15,7 млн грн, то у 2023 році зафіксовано їх різке збільшення до 63,7 млн грн, що, пов'язано з реалізацією масштабних інвестиційних або капітальних «безпекових» проєктів [3]. Уже у 2024-2025 роках спостерігається повторне скорочення видатків спеціального

фонду.

Доцільно підкреслити, що бюджет громади в цілому є профіцитним: зокрема, у 2023 році профіцит становив близько 57 млн грн, а у 2025 році – понад 40 млн грн. Така ситуація показує, що громада характеризується достатньою фінансовою стійкістю у сфері поточного бюджетного забезпечення, проте стикається із труднощами щодо фінансування та реалізації цільових і капітальних проєктів за рахунок коштів спеціального фонду свого бюджету.

Частка доходів загального фонду у доходах бюджету – це відношення всіх надходжень до загального фонду бюджету ТГ (крім цільових) до сукупних доходів бюджету (загального та спеціального фондів), що показує, який відсоток коштів держави надходить для фінансування загальнодержавних потреб на рівні територіальної громади. Загальний фонд акумулює кошти для виконання загальних функцій держави, а спеціальний – для цільового використання, тому цей показник відображає збалансованість бюджету та ступінь його централізації [4]. Рівень централізації коштів бюджету Ратнівської ТГ у 2021-2025рр. відображає рис.1.

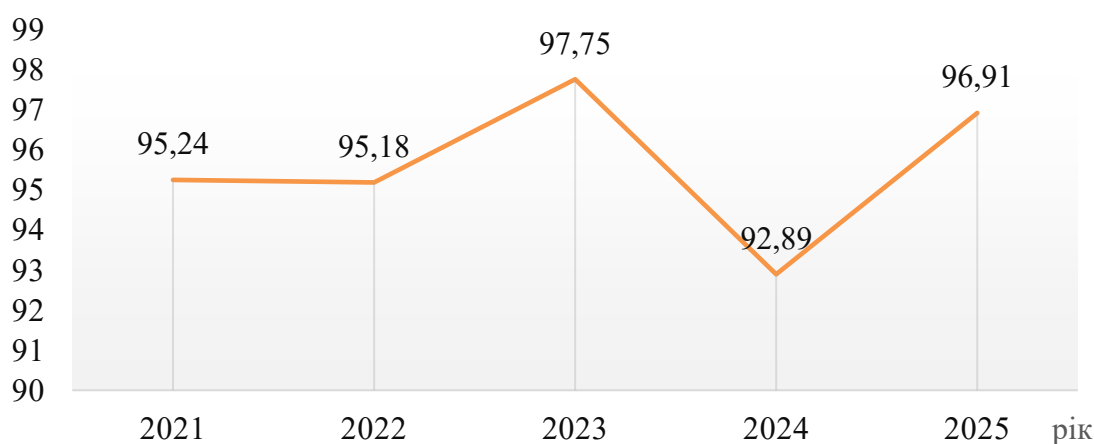

Рис.1. Рівень централізації коштів бюджету Ратнівської територіальної громади у 2021-2025рр, %

Джерело: сформовано на основі [2].

В бюджеті Ратнівської селищної територіальної громади питома вага доходів загального фонду за аналізований період становить 93-98%. Це свідчить про високий рівень централізації доходів бюджету громади у загальному фонді, що забезпечує фінансування основних поточних потреб її мешканців, але, водночас, обмежує фінансову гнучкість та можливості розвитку за рахунок коштів спеціального фонду. З одного боку, це вказує на достатній рівень стабільності ресурсної бази. З іншого боку, незначна частка спеціального фонду у бюджеті відображає низький рівень залучення інвестицій та додаткових, цільових фінансових ресурсів, які могли б посилити потенціал розвитку Ратнівської ТГ. Отже, обсяги доходів загального і спеціального фондів ТГ показують певний дисбаланс, зокрема, домінування надходжень і видатків загального фонду та системний дефіцит спеціального підкреслює необхідність удосконалення інвестиційної політики органами місцевої влади та активнішого залучення ними цільових фінансових ресурсів. Для оцінювання ефективності використання бюджетних коштів на відновлення інфраструктури та забезпечення розвитку Ратнівської ТГ доцільно проаналізувати структуру видатків у 2025 році за результатами казначейського обслуговування видаткової частини бюджету (рис. 2).

Рис.2. Структура видаткової частини бюджету Ратнівської ТГ у 2021-2025рр., %*

**вказано мінімальне і максимальне значення у аналізованому періоді*

Джерело: сформовано на основі [3].

Найбільшу частку у загальній структурі видатків бюджету Ратнівської ТГ становлять видатки на освіту – до 71%. Другу позицію займають видатки на забезпечення виконання загальнодержавних функцій (до 11%), третю – видатки на економічну діяльність (до 4%). Спостерігаються незначні коливання в їх структурі, що не змінює загальні пропорції видатків.

Варто зазначити, що відносно високий рівень виконання бюджету (перевищення фактичних надходжень над плановими) створює умови для спрямування додаткових ресурсів на забезпечення поточних потреб закладів освіти, амбулаторій та фельдшерсько-акушерських пунктів, а також на соціальні виплати [5; 7].

В Ратнівській ТГ впродовж 2023-2024 років частково профінансовані капітальні ремонти, у т.ч. в межах державних та обласних програм фінансової підтримки, зокрема, це відновлення інфраструктури (автомобільних доріг, інженерних мереж, комунальних енергетичних об'єктів і т.п.) [3]. Такі капіталовкладення (ремонт доріг, модернізація котелень і т.п.) сприяють підвищенню якості та відновленню місцевої інфраструктури і потенційно знижують експлуатаційні витрати, що загалом позитивно впливає на економічний розвиток Ратнівської громади. Корекція бюджетних призначень, які здійснювалися з метою покриття дефіциту або перерозподілу коштів, відображено у відповідних рішеннях про внесення змін до бюджету селищної громади [5]. Водночас, відсутність прозорих показників якості виконаних робіт і дотримання їх термінів ускладнює об'єктивну оцінку ефективності видатків. Ратнівська громада також реалізовувала низку проєктів розвитку, а ухвалення змін до бюджету дозволило спрямовувати ресурси на реалізацію ініціатив з державно-приватного партнерства. Перевиконання дохідної частини бюджету створює додаткові можливості для фінансування проєктів місцевого розвитку – від підтримки малого підприємництва до молодіжних програм та інфраструктурних проєктів [6; 7].

Проте, наявні також проблеми у наповненні бюджету та фінансовому забезпеченні видатків розвитку Ратнівської територіальної громади, за результатами

казначейського обслуговування зокрема:

- попри те, що бюджет громади перевиконується, істотна частка ресурсів надходить із державного бюджету (зокрема, дотація вирівнювання). Це свідчить про обмежену можливість громади забезпечувати свою діяльність виключно за рахунок власних доходів, крім того видатки спецфонду на розвиток ТГ є обмеженими;

- основними джерелами наповнення бюджету є податок на доходи фізичних осіб, земельний податок та акциз [8]. Натомість, потенціал розвитку місцевого бізнесу, фермерських господарств, туристичної сфери та інших «економічних активностей» використовується недостатньо, що звужує можливості збільшення власної дохідної бази бюджету громади;

- значна частина бюджетних призначень спрямовується на оплату праці, оплату енергоносіїв та інші поточні витрати [9], тоді як фінансування розвитку, капітальні інвестиції, вкладення в інноваційні проекти розвитку ТГ залишаються відносно незначним. Важливу частину бюджету становлять першочергові видатки безпекового та оборонного характеру, які також обмежують ресурс для «розвиткових ініціатив»;

- військова агресія рф, макроекономічна нестабільність, а також трудова міграція населення ТГ негативно впливають на економічний потенціал громади, звужують базу оподаткування та ускладнюють стратегічне планування її розвитку [10].

Проте Ратнівська громада має значний потенціал для посилення фінансової самостійності через інвестиції, гранти та ефективніше використання власних ресурсів шляхом використання для цього різних форми участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення (місцевих ініціатив, участі жителів у плануванні та розподілі коштів місцевого бюджету, громадських слухань, місцевих референдумів) [6], зокрема:

- у громаді є можливості для розвитку переробної промисловості сільськогосподарської продукції, зокрема молока, м'яса та деревини, що може бути привабливим для інвесторів. Крім того, доцільно реалізовувати спільні проекти з бізнес-структурами у сферах теплопостачання та надання комунальних послуг;

- Ратнівська громада має доступ до міжнародної підтримки від ЄС, USAID, ПРООН та інших донорів, які фінансують розвиток інфраструктури, цифровізацію, підтримку молоді та внутрішньо переміщених осіб в Україні;

- проведення повної інвентаризації земель дозволить уникнути неформальних схем їх використання та забезпечить прозорість управлінських рішень ОМС, запобігаючи корупції. Важливо проводити відкриті земельні аукціони, що сприятиме збільшенню доходів місцевого бюджету, а також надходжень від використання земель сільськогосподарського призначення;

- ефективне використання комунального майна. Значна кількість об'єктів комунальної власності не використовується. Їх можна здавати в оренду, продавати через систему Prozorro, або передавати для створення коворкінгів, бізнес-інкубаторів та соціальних проектів, розвиваючи соціальне підприємництво;

- необхідна підготовка кваліфікованих кадрів шляхом навчання працівників, здатних працювати з інвестиціями та грантовими ресурсами, а також підтримки молодіжних ініціатив.

Для забезпечення збалансованості бюджету доцільно активно залучати інвестиції та гранти, більш ефективно використовувати матеріальні та фінансові ресурси ТГ, стимулювати розвиток підприємництва. Реалізація цих заходів дозволить

ОМС створювати нові можливості для розвитку ТГ та підвищення добробуту її мешканців.

Висновки. Проведений аналіз фінансової спроможності Ратнівської територіальної громади Волинської області засвідчує, що громада володіє достатнім потенціалом для стабільного функціонування та потребує сприятливих умов для довгострокового розвитку. Високий рівень фінансової автономії, тенденція до зростання власних доходів та перевиконання планових показників бюджету свідчать про позитивні зміни в управлінні ресурсами ТГ та про зростання економічної активності суб'єктів господарювання. Це дає можливість громаді забезпечувати базові потреби населення, підтримувати належний рівень соціальних послуг і формувати основу для подальшого відновлення та покращення якості життя мешканців.

Разом із тим результати дослідження показують низку проблем, які стримують розвиток громади й формують потенційні ризики для її фінансової стабільності. Насамперед йдеться про дефіцит спеціального фонду, що вказує на недостатню проєктну активність, низький рівень залучення інвестицій та обмежені можливості фінансування інфраструктурних та інноваційних ініціатив у ТГ. Додатковим викликом є структура видатків, у якій домінують видатки на соціальну сферу, тоді як кошти на розвиток залишаються порівняно обмеженими. Серед інших бар'єрів варто відзначити недостатню прозорість окремих бюджетних рішень, а також зовнішні чинники – воєнні події, трудову міграцію та загальну економічну нестабільність в державі.

Казначейське обслуговування бюджету Ратнівської громади уже сьогодні забезпечує стабільне функціонування соціальної сфери, проте для переходу до моделі її активного розвитку необхідно зміцнювати інвестиційну складову в доходах місцевого бюджету та ефективно їх використовувати; диверсифікувати джерела доходів та розвивати партнерства з державними й міжнародними інституціями. Ратнівська громада володіє потенціалом для підвищення фінансової стійкості. Перспективними напрямками її розвитку має стати ефективне використання майнових ресурсів, розвиток підприємництва, активізація інвестиційної та грантової діяльності, а також створення умов для локального економічного зростання. Громада може посилити свій економічний потенціал сформувавши професійний департамент для управління інвестиційними проєктами та активізуючи участь у міжнародних програмах технічної підтримки для відновлення. Тільки за умов поєднання фінансової дисципліни, відкритості, прозорості та стратегічного мислення громада зможе ефективно розвиватися на засадах сталості.

Список використаної літератури

1. Куніцин, О. М.. Теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості територіальних громад. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. 4(14). 270-280. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-4\(14\)-270-280](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-4(14)-270-280).
2. OpenBudget. Портал відкритих даних про місцеві бюджети України. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0356400000/info/indicators?year=2025&month=8>
3. Офіційний вебсайт Ратнівської селищної ради. URL: <https://ratnesel.gov.ua>
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010р. № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова

Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP210590?an=29>

6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

7. Канаєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. Том 144. № 4. С. 98-109. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)07](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)07)

8. Ватаманюк-Зелінська У. З., Штундер І. М., Гаврилюк С. О. Тенденції формування та виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Інноваційна економіка*. 2022. №92, 6168. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2022.4.9>

9. Кабмін розширив перелік пріоритетних видатків під час воєнного стану. URL : <https://finclub.net/news/kabmin-rozshyryv-perelik-priorytetnykh-vydatkiv-pid-chas-voiennoho-stanu.html>

10. Ватаманюк-Зелінська У. З., Беднарчук В. В., Млінцова А. О. Фінансування потреб оборонної сфери в Україні. *Інноваційна економіка*. 2020. № 7-8. С. 22-27. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/670/739>

Дата надходження статті: 12.05.2025

Дата прийняття статті: 22.05.2025

Дата публікації статті: 25.06.2025